

prikazi

Vinicije B. LUPIS

O HUMU BEZ KRINKE

Pavao Anđelić, Marijan Sivrić, Tomislav Anđelić, *Srednjovjekovne humske župe*, ZIRAL, Mostar 1999.

Autorski povjesničarski trojac bez kormilara u sastavu Pavao Anđelić, Marijan Sivrić i Tomislav Anđelić uhvatio se u koštac s bremenitom historiografijom Huma i kasnije zvane Humske zemlje. Hrvatska historiografija vrlo često je pod tepih ostavljala “problematične” nacionalne teme i područja, prepuštajući ih istraživanju srpske historiografije. Rijetki usamljenici izvan bilo kakvih znanstvenih institucija pokušavali su se uhvatiti u koštac kao predstavnici hrvatske historiografije u iseljeništvu, poput fra Dominika Mandića, ili domaće desne historiografije pod olovnom zastorom “damnatio memoriae” u osobi Benedikte Zelić - Bučan i inih ili se prepuštajući tihom radu u strukturama onodobne historiografije komunističke Jugoslavije, uporno, ali konstantno pokušavajući izboriti što više prostora za povijesnu istinu, a da se ne bude proglašen “nacionalistom i narodnim neprijateljem”.

Prostor Huma je bio ogledni primjer važnosti pacificiranja ovoga jugoistočnog nacionalnog prostora. Zbog njegove strateške važnosti za prevlast nad njim su se borili u onodobnoj konstelaciji političkih sila Istok i Zapad. Hrvatsko pristajanje uz Rim poslije crkvenog raskola i nazočnost katoličkih biskupija otvorilo je sukob s Bizantom, da bi se potom na lokalnoj razini to presizanje pretvorilo na povremena srpska osvajanja, ili puke želje da se učvrste, što će im tek poći za rukom tijekom turske invazije. Tada pravoslavni vlaški elemenat potiskuje autohtono hrvatsko pučanstvo, koje je izvrgnuto stalnom iseljavanju ponajviše na područje Dubrovačke Republike i posvemašnjem zatiranju na bivše područje Huma. Tamo gdje je Hrvata nestalo, ili su danas puka šačica, treba dokazati i potvrditi njihovu kulturnu baštinu; od postojanja katedrale Sv. Mihovila u Trebinju,

prvostolnog kaptola u Čičevu, Gospina svetišta na Paniku kraj Bileće, Sv. Petra na Zavali, Humačke ploče, Miroslavljeva evanđelja kao hrvatske liturgijske knjige, gdje su evidentirani ostaci čakavice kao i potvrda Barskog rodoslova ili više poznatog kao Ljetopis Popa Dukljanina, županijskog ustroja pa sve do hrvatskog srednjovjekovnog prava. Svi ovi momenti naći će svoje mjesto u ovoj multidisciplinarnoj knjizi troje autora.

Dionice Pava Anđelića nastale u još uvijek SR Bosni i Hercegovini: Srednjovjekovna župa Primorje u Humskoj zemlji, Srednjovjekovna župa Popovo, Srednjovjekovna župa Žaba, Srednjovjekovna župa Večenike (Večerić) i postanak Mostara i Bišće i Blagaj, političko središte Humske zemlje u srednjem vijeku bit će veliki iskorak u svom vremenu, a dionice Toma Anđelića i Marijana Sivrića mogle su se koristiti spoznajama "zabranjene historiografije".

Marijan Sivrić poglavito u poglavlju posvećenom srednjovjekovnim župama Luka, Gorska i Dabar multidisciplinarno obrađuje sve sastavnice života koristeći se spoznajama pomoćnih povijesnih znanosti: onomastike, topografije, arheologije, genealogije, epigrafike, sfragistike, paleografije. Vrsno spajajući terenski i kabinetski rad razriješio je mnoge povijesne dvojbe. Po prvi put u hrvatskoj historiografiji je zagrebao u neke do sada dvojbene postavke iz srednjovjekovlja Poneretavlja. Svako poglavlje ove knjige iz pera Marijana Sivrića može biti posebna malena monografija. Posebno treba istaknuti poglavlje o župi Luka. Oživio je likove umjetnika, vojnika, vlastele i trgovaca vješto se služeći arhivskom građom Državnog arhiva u Dubrovniku, a koristeći se povijesnom literaturom samo kao smjerokazom istraživanja. Kao ilustraciju Sivrićeva pisanja valja navesti dva primjera; po prvi put nam je

predočio povijesne spoznaje o katoličkim svećenicima Albancima u Poneretavlju tijekom XV. i XVI. stoljeća ili oslikao lik slikara Radoja Dragosalića “pictor et magister cafanorum et scutorum” iz prve polovice XV. stoljeća, kao prvog umjetnika s životopisom iz ovih krajeva.

Izniman napor trojice povjesničara je u stvaranju mozaika hrvatskog srednjovjekovlja na nacionalnim prostorima, gdje je gotovo sve materijalno naslijeđe zbrisano i svedeno na ostatke crkvina, nekropola stećaka i poneku gradinu - dakle, puku arheologiju, tu ancilu povijesti. Dio Travunije i Hum ovdje su oživljeni, kartografski zorno predočeni i faksimilima povijesnih isprava potvrđeni stoljetni hrvatski prostori. Duvanjska i Trebinjska biskupija - temelji i nositelji kulturnog i nacionalnog opstojanja na ovim prostorima - bit će jedine institucije koje su opstale kroz stoljeća i invazije osvajača. Spoj crkvene i svjetovne povijesti je ovdje prvi put neopterećeno predočen. Znanstveni pristup Tomislava Anđelića se temelji na terenskom radu u spoju istraživanja literature, gdje se problematiziraju i rješavaju nataložena povijesna problematika i brojne dvojbe.

Širina istraživanja povijesti srednjovjekovnih humskih župa upotpunjena arhivskim radom dala je vrijedan povijesni uradak koji je postao temeljem daljnjih istraživanja novih generacija hrvatskih historioografa. Nadati se da će hrvatska historiografija nadvladati sve stvorene stereotipove avnojevskih granica, već sukladno vječnoj istini znanosti istraživati prostor i vrijeme nacionalne baštine kao jedne i jedine cjelovitosti. Sva slojevitost hrvatske suvremene historiografije je vidljiva i u radu ove trojke hrvatskih povjesničara. Svaki novi povijesni uradak je i daljnja potvrda opstojnosti na vjetrometini povijesti i negacija dosadašnje historiografije bivših država koja je negirala hrvatsko postojanje. Što se više bude pisalo i stvarala nova povijesna literatura i izdavali povijesni izvori, tim ćemo biti manje opterećeni sada “stranom literaturom”, koja je imala stalan negativan stav prema Hrvatima i svemu hrvatskom na ovim prostorima, videći Hrvate samo u Hrvatskom zagorju i Hrvatskom primorju.